

דיונים אקטואליים בסוגיות הנלמדות

בס"ד, יום ג' לפרשת נשא, ח' סיון תשע"ה, קידושין פרק קמא.
העלון מוקדש לע"נ הר"ר אליהו בן חנה זצ"ל, ולרפואת שרה בת רבקה, וזיוות בת אסתר בתושח"י.

פנינים

שבועות יש לו תשלומין כל שבועה

שבע ברכות - בגמ' (ראש השנה ד:) "מה חג המצות יש לו תשלומין כל שבועה, אף חג השבועות יש לו תשלומין כל שבועה". אכן התשלומין זה רק לענין קרבן ראייה וחגיגה, אבל לענין שמחה כתב **המנחת חינוך** (מצוה תפח) בשם **הטורי אבן** (דף ו: ד"ה שמחה) ששמחה הנוהגת ברגלים נוהג בעצרת רק יום אחד. והנה מזה שאין אומרים תחנון כל שבועה מוכח שתחנון תלוי בזמן הקרבה ולא תלוי במצוות שמחה. המושג של תשלומין ביאר בספר **פני מנחם** (נשא מאמר ב') דכיון דשבועות הוא חתונה, ביום חתונתו זה מתן תורה (תענית כו:), לכן יש "שבועה ימים שבע ברכות", תשלומין כל שבועה, כעין שבעת ימי המילואים.

שמחה רק אחרי ז' שבועות - מבואר בזה"ק (הובא בבאר היטב תצ"ד ס"ק ח') שיציאת מצרים זה כמו אירוסין ואז מחכים ז' נקיים עד הנישואין. וכתב **בילקוט מעם לועז** (פרשת ראה פרק כ' עה"פ איש כמתנת ידו) מפסח עד שבועות ציוה הקב"ה לספור ז' שבועות כמו ז' ימי הנקיים שסופרת נדה ליטהר מטומאתה, ולכן בפסח לא הוזכר שמחה שלא נטהרו עדיין מטומאת מצרים ורק כשהגיע שבועות שייך ביה שמחה.

מקדש עמו ישראל ע"י חופה וקידושין - דבר נפלא, כתב **המהרש"א** (חידושי אגדות כתובות דף ז:) לפרש מטבע הלשון שטבעו חכמים בברכת האירוסין (כתובות דף ז:): "מקדש עמו ישראל ע"י חופה וקידושין". בפירושו הראשון פירש המהרש"א כפשוטו דקאי על ישראל שמקדשים ע"י חופה וקידושין שנצטוו (ויקרא יט ב) קדשים תהיו ומקודשים משאר גויים בכך.

מאידך בפירושו השני פירש שישראל מקודשין להקב"ה ע"י חופה וקידושין, ע"י קידושין זה מתן תורה כמ"ש אל תקרי מורשה אלא מאורסה. וחופה הוא יחוד שכינתו במקדש עמנו וכמו שדרשו ביום חתונתו זה מתן תורה וביום שמחת לבו זה יום שנתחנך המשכן. [לפי דרכו נוכל לפרש מטבע כל הברכות "אשר קדשנו במצוותיו", שהקב"ה קידש לו את ישראל ע"י המצוות שהמצוות הם יוצרים חלות הקידושין].

אהבת אותנו - קבעו חז"ל במטבע התפילה "אתה בחרתנו... אהבת אותנו ורצית בנו" ופירש הגר"א בחרתנו בפסח, אהבת אותנו בשבועות, ורצית בנו בסוכות. לפי שעצרת זה יום חתונתו (תענית כו:) וענין אהבה שייך רק בבחינת נישואין. כן מצינו לשון זה בברכת "אהבה רבה" בשחרית, שכל הברכה על תורה, ובדיעבד יוצאים בזה ברכת התורה, וגם החתימה הוא "הבוחר בעמו ישראל באהבה", ובברכה בערבית "אהבת עולם" מדבר על תורה, מוכח שמתן תורה הוא הביטוי של אהבה.

הפסוק בשיר השירים (א, ב) **יִשְׁקֵנִי מִשְׁכִּימֹת פִּיהוּ פִּירֵשׁ הַגֵּר** אנכי הוא עשה, ולא יהיה לך זה לא תעשה, וזה כמו נשיקה מפה אל פה, וקאי על עשרת הדברות שזהו תכלית אהבה והקירבה. נמצא שכפי שמתחבר לתורה כך זוכה לאותה אהבה וכן מצינו ואהבת את ד' אלקיך, ואיך מתקיימת אהבה זו כאשר מקיים את המשך הפסוק ושננתם לבניך ודברת בם. וכתב ר' **האי גאון** (שו"ת הגאונים סימן שלח) ודעו כי הפלה ד' הפלא ופלא, יום מתן תורתנו שהיו ישראל מתחברים לאביהם שבשמים.

כל מנהגי חתן וכלה ממתן תורה - כתב **בתשב"ץ קטן** (סי' תסד) שכל מנהגי חתן וכלה למדו ממתן תורה, שהקב"ה היה מראה עצמו כחתן, נגד הכלה שהם ישראל. ולכן יש נרות דולקות רמז לפסוק (שמות יט טז) **וַיְהִי קֶלֶת וּבָרָקִים**. וכן כתב **בפרקי דר' אלעזר** (פרק מא) שמשוה רבינו שושבין של ישראל, והקב"ה החתן יוצא לקראת הכלה ישראל ליתן להם את התורה (וע"ע **ביש"ש** כתובות פ"א סי' יז וכן"ג סי' סא א), וכתב **הרוקח** (סי' שנג) שבשעת הברכת חתנים לוקחים צעיף ונותנים על ראשם, על שם שנאמר (שמות יט יז) **וַיִּתְּצְבוּ בְּתַחֲתֵית הָהָר**.

חלות נישואין במשכן - דבר פלא רואים בגמ' (כתובות סב ב) "דעת קונן יש בך, מעיקרא כתיב (שמות טו יז) **תִּבְאֲמוּ וְתִשְׁעֲמוּ בְּהָר נְחֻלְתָּךְ**, ולבסוף כתיב (שמות כה ח) **וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנִתִּי בְּתוֹכָם**". ששלימות הנישואין הוא רק בארץ ישראל, אולם גם במשכן חל דרגה מסוימת של נישואין.

שלמות הנישואין לעתיד לבוא - אכן שלמות הנישואין היא רק לעתיד לבוא - דכתיב (הושע ב, יח) **וַיְהִי בַּיּוֹם הַהוּא נָאֵם ה' תִּקְרָאִי אִישִׁי וְלֹא תִקְרָאִי לִי עוֹד בְּעָלִי: וּמִפּוֹרֶשׁ בִּגְמִ' (פסחים פז). אמר רבי יוחנן: ככלה בבית חמיה, ולא ככלה בבית אביה. ועיין בפירוש צרור המור בהקדמה לשיר השירים שרק לעתיד לבוא זה בחינת**

נשואה אבל בזה"ז זה רק בבחינת ארוסה. ❖

עסוקין באותו ענין

1. לא שמע הרי את מקודשת לי

מבואר בגמ' (דף ו.) שאם מעיקרא היה מדבר עימה בעסקי גיטה וקידושיה ועסוקין באותו ענין אפילו אם נתן לה המעות בשתיקה מקודשת. ויש לדון במעמד חופה של זמנינו אם נחשב כעסוקים באותו ענין.

והנה הג"ר מרדכי גרוס שליט"א שאל את הגרי"ש אלישיב זצ"ל (מתוך ספר "משנת אי"ש" שעומד לצאת לאור) - אתמול בלילה היה חופה וקידושין. העד אומר שהוא לא זוכר אם שמע את ההרי את מקודשת לי. והשיב הגרי"ש עסוקין באותו ענין, כשר. וכן כתב הגרי"ש בתשובה (קובץ תשובות ח"א סי' קנ"ד) ... וברמ"א (סי' כ"ז סע' א') "לא בעינן מדברים עמה אלא כל שמדברים לפניה סגי". וכ"ה במרדכי ריש קידושין (סי' תע"ז) "לאו דוקא עמה אלא אפילו אחרים מדברים בפניה. ויפה הביא כת"ר את הדברי מלכאל ח"ג סי' קמ"ו דאין לך עוסק באותו ענין יותר מזה שהוליכוה תחת החופה וברכו ברכת אירוסין ובודאי הוי קידושין, עכ"ד.

דהיינו, שמצד דיבור הקידושין א"צ דווקא שידבר וכדברי המרדכי, ומצד נתינת כסף הקידושין מתוך עסוקים באותו ענין נחשב מעמד החופה כעסוקים באותו ענין. אכן הוא דלא כהמאירי (קידושין ו.) דס"ל שהיה מדבר עמה וכו' ועסוקים באותו ענין מועיל רק אם מעיקרא נאמרה לשון המועילה לקידושין.

שוב שמעתי מעשה שהיה (י.ז.ו.) עם הג"ר שאול אלתר שליט"א שסידר קידושין והעדים לא שמעו 'הרי את מקודשת', והורה שמעיקר הדין חלו קידושין ורק לצאת מידי ספק עשו שוב קידושין לפני החדר ייחוד בפני שני עדים.

ולכאורה אינה צריכה להקנות בחזרה לחתן את הטבעת במתנה דכיון שמחמיר שלא חלו הקידושין נמצא שהטבעת שלו לפי אותה חומרא, אמנם מאידך "ל דכיון שמעיקר הדין חלו הקידושין יכולה לעכב בידה את הטבעת בתורת כסף הקידושין, וא"כ תצטרך להקנות לו בחזרה, וצ"ע.

2. אם ודאי לא אמר "לי"

יש לדון אם ודאי לא אמר "לי" האם מקודשת או לא. והנה בגמ' (דף ה:) מבואר שהדבר תלוי בדין ידים שאין מוכיחות. ולהלכה אינה מקודשת. ועי' ברא"ש (סוף סי' ב') שאם היה מדבר עימה על עסקי גיטה וקידושיה ועסוקים באותו ענין מועיל גם בלי "לי", [דכיון שעסוקים באותו ענין אינו מגרע מה שלא אמר "לי"]. אלא דיל"ע במעמד חופה של זמנינו שלא מדבר עימה כלום לפני זה, האם חשיב כמו היה מדבר וכו', וכמו עסוקים באותו ענין או לא.

ולכא' לפי"ד הגרי"ש אלישיב זצ"ל הנ"ל ודאי שגם לענין זה מועיל חופה של זמנינו להחשיב עסוקים באותו ענין, וכן שמעתי מהגר"נ קופשיץ שליט"א שגם באופן שברור שהחתן לא אמר תיבת לי מקודשת כיון שהמעמד מוכיח והוי כמו עסוקין באותו ענין, וגם לפי תוס' שהחסרון משום שליח כיום לא מצינו שמקדשים ע"י שליח. [אמנם אין הכרח שיסבור גם בנידון הקודם שמקודשת, דאפשר ששם הדין כהמאירי הנ"ל שמועיל עסוקים באותו ענין רק אם היה בתחילה לשון המועילה לקידושין].

אכן שמעתי מהגר"ר גרשון מלצר שליט"א ומהגר"ר צבי ובר שליט"א שבאופן שודאי לא אמר לי צריך לקדשה שוב כדין. וטעמם (ש.פ.) ידיים מוכיחות הוא רק כשמוכיח מתוך הלשון עצמו, וכמבואר ברשב"א (דף ה: ד"ה נתן) שעסוקין באותו ענין אדיבורא דנפשיה קסמך ויהיב והכא ליכא דיבורא דנפשיה. [ולכא' לדעתם ה"ה גם בנידון הנ"ל של הגרי"ש אינה מקודשת כיון שכלל לא שמעו את האמירה].

כעין נדון זה כתב בשו"ת מהר"ם מינץ (סימן ק"ט) שיזהר מאוד המקריא שלא יאמר 'לי' בפירוש דהוי כאילו הוא מקדש הכלה. ובהגהות שם: לכן ראוי הוא ללמוד לחתן קודם הברכה שיאמר 'לי'.

מעשה שהיה

בספר 'אוסף אמרים' (על 'תורה' עמוד עה ועמוד שמ) שיצא לאור לאחרונה להגרי"מ שכטר שליט"א, מובא מעשה שהיה בחתן שקודם חופתו עסק רבות במסכת קידושין ובירר וחקר במהות קנין הקידושין שעומד לעשות, עד שהגיע לידי הגדרה שהניחה דעתו. וכך כיוון כשאמר 'הרי את מקודשת'. אך בשבע ברכות עיין שוב בסוגיא והוברר לו שטעה בהגדרה, והלך לאחד מגדולי ישראל לשאול אם יחזור ויקדש, והשיב לו שאין חשש שגם אם היה מכוון 'הרי את מגורשת' לא היה מעלה ומוריד מאחר שהוציא מפיו 'מקודשת כדת משה וישראל' ומפורש בגמ' (קידושין נט:): מחשבה אין מוציאה לא מיד מעשה ולא מיד מחשבה.

וכלל זה הוא בכל קנין דלא שמענו מעולם שכל מי שקונה קנין מחבירו יצטרך המוכר להתנות עמו שיתכוון להדיא בדעתו שיחול קנין עפ"י דיני התורה, ולא יעלה על הדעת שיוכל לבטל מקח בשביל שלא נתכון, ובהכרח שהיו ממילא. [א.ה. לכאורה לפי"ז גם כשהוא מכוון לשם 'קנין ממון', ולא לשם 'קנין אישות' חל].

בתנאי שיודעים מה הם עושים - ושמעתי מהג"ר בנימין גרבוז שליט"א שכל זה בתנאי שיודעים ומבינים שפועלים מעשה קנין של קידושין, ואף שאין צריך שידעו כל פרטי הדינים אבל צריכים לדעת פשר המושג. אבל אם אין יודעים כלל מה זה קידושין לא חל. אולם לענין קידושין של בני זוג חילונים גמורים אף אם הם בגדר מומרים שאין שומרים כלל תורה ומצוות וגם אם שניהם יאמרו להדיא אחר מעשה הקידושין שכל כוונתם היה רק בשביל כללי הטקס ולא בתורת מעשה קידושין, מכל מקום חל הקידושין כי באמת הם יודעים היטב את משמעות הקידושין ואין בכח דיבורם לעקור מעשה, אולם לכתחילה צריך להסביר להם מה עומדים לעשות, אבל כשכבר עשו חל, ולכן כשחוזרים בתשובה אין צריכים קידושין חדשים לחומרא.

והוסיף שבאשה יש עוד טעם, שמשועבדת לבעלה ואין נאמנת לפסול את הקידושין מחמת שלא התכונה לשם קידושין אלא לשם מתנה או מחמת שלא ידעה את משמעות הקידושין והדינים היוצאים מהם, דכיון שלפנינו רואים מעשה קידושין א"כ מה שהיא מחדשת זה נגד השעבוד שלה לבעל ואינה נאמנת [א.ה. אכן מצד זה אם נאמנת לו כבי תרי מהני]. ולכאורה (ג.ש.) אפשר לתלות זה במחלוקת התורי"ד והגרע"א (קידושין דף יב:) בטוענת לבעלה שאביה קידשה כשהיתה קטנה שלדעת התורי"ד אינה נאמנת בכל גווני כי משועבדת לו, ולדעת הגרע"א אם אומרת שלא חל קידושין כלפיו מעולם נאמנת.

ואולי יש לחלק שגם להגרע"א זה דוקא שם שלדבריה כבר מקודשת ומסלק שם קידושין מעיקרא שלא חל השעבוד מעולם, אבל כאן יש קידושין לפנינו ובאה לעוקרם ע"י מעכב צדדי של חסרון כוונה בזה אין לה כח לעקור אותם בדיבורה. ❖

ואם הוא עם הארץ וצריך להקרות לו הכל, מכל מקום יאמר המקרא 'לי' בשפה רפה, עכ"ד. אכן יש חולקין שכיון שברור מהמעמד עצמו שאינו רוצה לקדש אותה לכן יכול להקריא ואין חשש בדבר.

3. גיס החתן מעיד אחרי החופה שהחתן דילג על תיבת 'לי'

מעשה שהיה - (שמעתי מפי בעל המעשה) בחתן שהגרש"ז **אורבאך זצ"ל** היה המסדר קידושין, ולאחר מכן הגיע גיסו של החתן וטוען ששמע מילה במילה אמירת 'הרי את מקודשת' ודילג על תיבת 'לי'. בזמן השמחה לא היה לו פנאי לברר את הענין, לכן המתין עד אחרי השבע ברכות, ואז בא להגרש"ז לשאול מה הדין כאשר גיסו טוען שלא אמר לי, הגרש"ז ענה לו בטרונה הרי הייתי שם וא"כ ודאי היה כדן, וכשניסה להתעקש אולי חסר בדין אמירה וצריך לעשות שוב קידושין לחומרא, ענה לו בתוקף ודאי מקודשת כדן ואין צריך שוב קידושין. אותו אברך פנה להגראי"ל **שטינמן שליט"א** ושאלו על כך, ענה לו הגראי"ל שודאי אין צריך לעשות שוב קידושין, כאשר פוסק הדור קובע שהקידושין היו כדן.

ושמעתי מהג"ר גרשון מלצר שליט"א שפשוט שאין צריך לעשות עוד פעם קידושין ואמר כמה סברות בזה: שהמציאות מוכיחה שרוצה לקדשה לעצמו ומדין עסוקין באותו ענין וכמבואר בערוך השלחן שאפשר להוכיח גם ע"י חופה וכדומה. ואע"ג שלא היה כאן 'אמירה' ממש כמו בעסוקין באותו ענין שהיה מדבר עמה על עסקי קידושיה וכאן לא דיבר עמה מ"מ מהני, ועוד שכיון שיש עדים לקיומא שתפקידם לוודא שהקידושין היו כדן אין צריך שיעידו אחרי זמן שזוכרים שאמר תיבת לי אלא סגי שזוכרים שהקידושין היו כדן, דהרי זה מטרת העדים לקיומא לוודא שהיה כדן, ועוד דהוי ע"א מול שני עדים, ועוד שכיון שפוסק הדור הגרש"ז אורבאך היה מסדר קידושין נמצא שהוא נוטל אחריות בדבר ולא שייך לפסול מכח עד פסול נגד פוסק הדור, ועוד מדוע לא צעק הגיס מיד והמתין עד אחר החופה להודיע לו שלא אמר לי ומוכח שהוי בגדר 'נערוון' שאותו גיס לא הצליח לשמוע. אכן אם ודאי לא אמר "לי" דעתו של הג"ר גרשון מלצר שאינה מקודשת.

וכן שמעתי מהג"ר נתן קופשיץ שליט"א שלא מסתבר שהחתן התכוון להקנות לאחר ולכן גם באופן שיתברר בודאות שהחתן החסיר את תיבת 'לי' מקודשת שמעמד החופה מוכיח, ומקודשת כדן עסוקין באותו ענין. ועוד שכיון שכיום אין המנהג לעשות שליח בקידושין ממילא חשיב שהמציאות מוכיחה שלא נתכון לשם שליחות אלא נתכון לקדש לעצמו. ועוד שלא יתכן שיהא הגיס נאמן שא"כ דינו כנמצא אחד מהם קרוב או פסול שעדות כולם בטילה ובהכרח שהגיס לא נתכוון לעדות אז איך הוא מעיד, ואין צריך קידושין חדשים אפילו לחומרא. ומה שסתם רוצה החתן להאמין לו אינו תקף, אלא שאם רוצה יכול לעשות שוב קידושין ואין בזה איסור אך מצד שורת הדין תלוי אם נתכוון להיות עד או לא. [העירוני על דברי הגר"נ (ד.צ.) מה בכך שלא נתכון לעדות סו"ס הוא אומר את המציאות שלא אמר לי, ועדות של מציאות לא תלוי בכוונה. ויתכן שכוונתו שמאחר שלא נתכוון להעיד לא שם ליבו להדיא לזכור את הדבר ולא נאמן לומר שלא שמע].

וכן שמעתי מהג"ר בנימין גרבוז שליט"א שאין הגיס נאמן נגד שני עדים ואין צריך לעשות שוב קידושין ואין מקום להחמיר בדבר.

מאידך שמעתי מהג"ר צבי ובר שליט"א שתלוי, אם הגיס הוא אדם עם 'נערוון' אינו נאמן, אך אם הוא אדם ריאלי ומיושב אם החתן מאמין לו צריך לחשוש ולעשות קידושין לחומרא, ואם אין החתן מאמין לו אין צריך לחשוש. [א.ה. מדבריו מזה שלא נימק משום הדין של נאמן עלי עד פסול שמועיל לאסור על עצמו, מבואר שסובר שזה נידון מציאותי ולא הגדרה של עדות שיהא בו פסול של ע"א וקרוב וכדומה ולכן תלוי במציאות אם החתן מאמין לו או לא, ודלא כמו שהובא לעיל מהגר"נ קופשיץ והגר"ב גרבוז שליט"א]. ❖

חתן מוחלין לו כל עונותיו

מקור הדברים - כתיב (בראשית כח ט) וַיֵּלֶךְ עֲשׂוֹ אֶל־יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אֶת־מַחֲלַת וּדְרָשׁוּ חַז"ל בירושלמי (ביכורים פרק ג' הלכה ג'), ובמדרש (אגדת מדרש ספר שמואל, פרק יז), ומובא ברש"י (בראשית לו ג) מצינו באגדת מדרש ספר שמואל שלשה מוחלין להן עונותיהם גר שנתגייר, והעולה לגדולה, והנושא אשה, ולמד הטעם מכאן, לכך נקראת מחלת שנמחלו עונותיה: **מקור נוסף -** הביא התשב"ץ קטן (דיני חתן סימן תסז) בשם הר"ם ז"ל ג' מוחלין להם עונותיהם חתן נשיא חולה. חתן דכתיב ונקח האיש מעון. וזה נפסק להלכה שלכן צריך להתענות כמבואר במטה משה (הלכות הכנסת כלה אות ב'), ובית שמואל (סימן ס"א ס"ק ו) מפני שנמחל לו על כל עונותיו הוי כיוה"כ שאינו מכפר כי אם לשבים ולמאמינים.

טעם המחילה - כתב הכנסת הגדולה בשם הר"י מברונא הובא בספר 'חופת חתנים' (להג"ר רפאל בן חזקיהו מילדולה, סימן ו') שנמחלו עונותיהם משום דחתן דומה למלך ואמרינן דמלך נדון בכל יום. טעם שני משמע בירושלמי הנ"ל שהטעם הוא מפני שגדולה מכפרת. טעם שלישי במדרש תלפיות ערך חתן וכלה (קושיא ד') כפרתם של ישראל היה על ידי כהנים שהקריבו קרבנות, כשחרב ביהמ"ק אין כהן לכפר הנושא אשה מקרב כפרתן של ישראל כי אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף

וא"כ הוא מקרב את הגאולה ומקרב כפרתן של ישראל לכן בדין הוא שיתכפרו עונותיו. טעם רביעי כתב ר' חיים ויטאל בספרו עץ הדעת טוב שאדם מתחתן אז הוא מקבל דעת נמצא למפרע שעד היום היה בגדר שוטה ושוטה פטור מן המצוות.

4. האם דוקא כשעושה תשובה

דעת הגרש"ז אוירבאך זצ"ל (הליכות שלמה תשרי אדר פרק רביעי הערה 3) שמה שאמרו שחתן ביום חופתו והמשתתף בברית זוכה לכפרת עונות ברור הדבר שאין זה אלא עם התשובה.

אולם נתווכח עמו המשגיח דפונביז הג"ר יחזקאל לונשטיין זצ"ל (הליכות שלמה תשרי אדר פרק רביעי הערה 3) שא"כ מה הועיל ההבטחה, ובהכרח שחל מחילה בכל גוני.

5. מה הרבותא

לדעות שצריך תשובה מה הרבותא שיש מחילת עונות אמר הגרש"ז (הליכות שלמה תשרי אדר פרק רביעי הערה 3) שהרבותא במחילה זו הוא שסר הזוהמה השורה על החוטא, והאדמו"ר מקאצק זצ"ל (ישמח לב א' עמוד מח) ביאר שהרבותא שרק חתן יש לו כח להתהפך מרשע לצדיק ברגע אחד עוד יתכן (א.ה.). שהרבותא במחילה של החתן שהיו זמן תשובה ומתקבל מיד תשובתו, כמו שכתב הרמב"ם (הלכות תשובה פרק ב' הלכה ו') אף על פי שהתשובה והצעקה יפה לעולם, בעשרה הימים שבין ראש השנה ויום הכפורים היא יפה ביותר ומתקבלת היא מיד שנאמר דרשו ה' בהמצאו. ובחתן נתחדש שהיו כמו עשרת ימי תשובה שתשובתו תתקבל מיד. ובארוחות רבינו (עמוד רעז) מה שאומרים בשם החזו"א שחתן נמחל אפילו בלא תשובה אינו מוסמך ואינו נכון, רק שבתשובה יש הרבה דרגות ובחתן התשובה יותר קלה, והביא הכותב שם בשם האדמו"ר מקוצק זצ"ל שחתן די לו בהרהור תשובה כדי שימחלו לו. והגר"ח קניבסקי (דרך שיחה עמוד תקעט) שודאי צריך תשובה, והרבותא שזה מצב שיכול לעשות תשובה.

והגר"ר ישראל יעקב פישר זצ"ל (שו"ת אבן ישראל חלק ז' סימן לו אות ט') נוקט שיש פלא במה שאמרו חז"ל דמוחלין לו על כל עונותיו והוא אפילו בלא תשובה, שהרי המקור הוא מעשו דכתיב ביה ויקח את מחלת, ובודאי עשו הרשע לא עשה תשובה כמפורש בגמ' (מגילה דף יא.) הוא עשו הוא ברשעו מתחילתו ועד סופו. ברם במדרש (בראשית רבה סז יג) הובא ברמב"ן (עה"ת בראשית לו ג) שבאותה שעה עשו נתן דעתו להתגייר ופירש הרד"ל (שם אות יט) שעשה תשובה.

וביאר הגר"י טשזנר שליט"א (קונטרס דיני ומנהגי חתן וכלה) שעשו עשה תשובה בדרגה הנמוכה ביותר, והשיג מחילה בדרגה קטנה ביותר. ואיתא בספר אמרי אמת (ליקוטים עניני נישואין דף ק' ד"ה נסתפק) ומה שמוחלין לחתן הוא דוקא שעשה תשובה שכל הד' חילוקי כפרה מכפרים כשיש תשובה עמהם ורק רבי סובר שיוהכ"פ מכפר בלא תשובה, וכן משמע בשל"ה הק' (שער האותיות אות קדושה דף עג ד"ה וצריכין החתן והכלה) הקב"ה מוחל להם עוונותיהם על כן יעשו תשובה ביום קודם החופה כי נהגו בכל ישראל שמתענין.

ובספר 'חופת חתנים' (להג"ר רפאל בן חזקיהו מילדולה זצ"ל, סימן ו') כתב - והדבר פשוט שאינו מכפר כי אם לשבים ולמאמינים במחילתו דלא עדיף מיום הכיפורים עצמו. לפיכך נהגו שהחתן והכלה מתענין ביום חופתן (ועיין עוד בקובץ מבקשי תורה גליון כז עמוד מב).

ובספר איש וביתו (עמוד כד) הביא ממורנו הרב חיים ויטאל (ספר עץ הדעת טוב מאמר לחתן דף ל' ע"ב) שודאי חתן צריך תשובה והרבותא שמועיל לו התשובה לכפר גם על עבירות חמורות שבעלמא לא סגי להו בתשובה כדאיתא ביומא (דף פו.), וכן כתב החתם סופר (תורת סופר ריש פרשת ויצא) וכ"כ מהר"י בן חביב (בפירושו הכותב על העין יעקב ירושלמי פ"ג דבכורים ה"ג).

6. כפרת עוונות לכלה

בדברי חז"ל לא הוזכר להדיא שיש גם כפרת עוונות לכלה הנשאת. ובשו"ת דברי יציב (אבן העזר סי' ע"ב) הוכיח שגם לכלה מכפרים את כל עוונותיה, והראיה לכך, שהרי כל המקור של מחילת עוונות לחתן הוא מכך שנקראה הכלה בשם "מחלת", ואם רק לחתן מוחלים עוונותיו היה צריך לרמוז את ענין המחילה בשמו ולא בשמה, אלא ע"כ באה התורה לרמז לנו שגם הכלה נמחלים

הערות מבני החבורה

מפקרת עצמה

מעשה שהיה: (מ.ס.) בחתן שהסביר לכלה את עומק דברי הר"ן (נדריים ל.) לפי ביאור האבנ"מ (סי' מ"ג) בדבריו "שהיא מסכמת לקדושי האיש והיא מבטלת דעתה ורצונה, ומשוי נפשה אצל הבעל כדבר של הפקר והבעל מכניסה לרשותו", והסביר לה שתכוון שהיא לא פועלת את קנין הקידושין והיא רק תפקיר את עצמה ואז הוא יפעל בה חלות קידושין, וכשלא הבינה הוסיף המחנות אבי הכלה להסביר לכלה את עומק הלומדע"ס בזה.

וטען אחד מהרבנים שליט"א שנכח שם, שהחתן רק קלקל בכך, כי הרי יש דעות בראשונים שהיא כן מקנה עצמה במקצת כדמשמע בר"ן וברא"ש (נדריים ל.) וכן נוטה להלכה הגר"ש הלוי ואזנר זצ"ל (שבט הלוי ח"ד אבהע"ז סימן קע) שהאשה כן צריכה כוונת קנין להקנות עצמה לבעלה, וע"ש שנחלק בזה על האבנ"מ וס"ל שגם לפי הר"ן צריכה האשה להקנות עצמה, וא"כ כאשר מכוון רק לשיטת האבנ"מ בדעת הר"ן קלקל, ועדיף לכוון בסתמא לצאת ידי כל הדעות. מאידך יש שהשיבו על זה (ש.פ.) שכיון שסו"ס אמר 'כדת משה וישראל' לא איכפת לנו מה שמדבר בלומדע"ס דאין מחשבה מבטלת דיבור (מ.ש.).

ותו לא: ושמעתי (מ.ח.) שמחמת בעיות הללו והדומה להם, מדריכים את החתן ואת הכלה לכוון שעושה 'קנין קידושין - כדת משה וישראל'. ותו לא מיד. ועיין בקונטרס תא שמע (עמוד יז) להג"ר משה שמעון גרליץ שליט"א, שהשיב לו הגר"ח קניבסקי שליט"א שאין צריך להסביר לכלה את מהות הקידושין, ואת השיטות השונות בקידושין ובחופה ובנישואין, אלא תסמוך בדעתה על דעת המסדר קידושין. ❖

עוונותיה. ובספר תשב"ץ קטן (סי' תס"ה) העתיק להדיא 'מוחלין לה' דהיינו שיש מחילת עוונות גם לכלה.

7. האם מחילת העוונות רק בנישואין או גם בקידושין

בדברי הגאון מטשעבין (שו"ת דובב משרים ח"א סי' כ"ב) מבואר דפשיטא ליה שכבר בקידושין נמחלים עוונותיו, שמביא את הגמרא בקידושין (דף מט:): שהמקדש את האשה ע"מ שהוא צדיק ונמצא רשע חוששים שמא הרהר תשובה בליבו, ומקשה על זה מהמבואר בשו"ת שתי הלחם (סי' ל"א) שאפילו וידוי לא מועיל להפקיע שם רשע עד שיקבל כפרה על חטאו [-עונש בית דין או כפי חילוקי הכפרות שבמסכת יומא דף פה: פו.], וא"כ כיצד מועיל מה שמהרהר תשובה בליבו בשביל שתהיה האשה מקודשת. ומבאר, שמאחר שחתן ביום חופתו הוא אחד מאלו שמוחלים להם על כל עוונותיהם, א"כ בזה גופא שמקדש נעשה חתן, וכיון שמהרהר תשובה בליבו יש לו תשובה יחד עם כפרה, ואע"פ שבזמן שמקדש עדיין אינו חתן ועדיין לא נתכפר לו מ"מ הוי הקידושין והכפרה באין כאחת (עי' קידושין כג.), ולכן אם הרהר תשובה מקודשת לו. מבואר בדבריו להדיא שגם בקידושין לבד מוחלין לו על כל עוונותיו. ובזה מישב קושיית הלחם משנה (פ"ח מאישות ה"ה) מדוע בעדים פסולים לא חוששים שמא הרהרו תשובה בליבם ויהיה ספק קידושין, משום שבאמת לא מספיק הרהור תשובה בשביל להכשיר את העדים אלא רק אם היה להם גם כפרה, ע"ש. ומובא בספר שיח שרפי קודש (חלק ד' אות ט"ו) שכן פירש גם האדמו"ר מקוצק זצ"ל בדברי הגמ' בקידושין שם. ❖

'עומק הפשט'

לתרומות, הערות, והארות. נייד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823